

Tečaj III.

V saboto 28. grudna (decembra) 1850.

List 52.

Staro leto ali poboljšanje.

Povest.

Ančica je bila do desetega leta starosti prav ljubezniva deklica in staršem naj večje veselje. Potem pa se je bila neke napake navzela, kateri se pravi odljudnost, ki je priljudnosti ravno nasproti. Jadrjiva, nevšečna in zadržljiva je bila nastala, da nikdar tega. — Ako so ji starši kakšno pomoto, kakšen pregrešek očitali, je začela prec duseti ali — kakor tudi pravijo — šobo napenjati in kujati se. Če se je kdo njenih reči le količkaj dotaknil, se je nad njim zaderla, kot da bi ga hotela vsčiniti. Ako so ji kaj veléli, da se ji ni poljubilo storiti, je godernjala in iz stanice in v stanico hodé jeze vrata zalopotávala, da se je hiša potresávala. Še več takih napák je imela. Včasih se je sicer svojih pregreh kesala in zavoljo njih grenke solzice prelivala; ali resnično mar, poboljšati se, ji vendar le ni bilo.

Zvečer na starega leta dan tistega leta, katerega se je bila Jelica tako sprevergla, nesó mati pokrito cajnico (korbico) v malo stanico. Jelica hoče za nji-mi. Ali mati ji vkažejo zunaj ostati. Pri tej priči jo

sopet jad (jeza) zgrabi; zalopne vrata za seboj, d okna zaškrebetajo.

Čez pol ure jo mati v stanico pokličejo. Kako stermí, na mizi več lepih bukvic, robcev ali rut, in druge obleke viditi. „Jelica!“ pravijo mati, pristopi in beri, komu so vse te lepe reči namenjene. Jelica bere na priloženem listku: Dar prijaznemu, pri-ljudnemu detetu za njegovo voljno pokor-šino. Jelica pobesi žalostna oči rekoč: To ni za-me, ljuba mati! „Tukaj je še en listek, povzamejo mati, beri tega. Jelica bere: Dar neprijaznemu odljudnemu detetu, ki svoje pregrehe spo-zna in se želi od danes za naprej resnično poboljšati. „To sim jaz, reče Jelica gajenega serca, se verže materi v naročje in se milo milo jo-če. Tudi mati so se jokali nekoliko žalosti zavoljo po-pačene hčerke, nekoliko pa veselja, da ji je žal.

„Vzemi tedaj“, pravijo čez nekoliko, „kar je tvojega; Bog ti pomagaj doveršiti, kar si sklenila!“ — „Ne, ne, premila mati,“ odreče Jelica, „nobene stvarice nočem, dokler ne bom taka, kakor je na per-vem listku zapisano. Prosim, spravite in hranite mi vse, in povejte mi, kedaj da naj vzamem.“

Te besede so mater silno razveselile. Spravijo vse reči v skrinjo, in dajo Jelici ključ rekoč: „Te-bi izročim ključ od skrinje, odpri ž njim skrinjo, sčim boš mislila, da jo odpreti smeš.

Že je bilo šest tednov minilo, da se ni Jelica čisto nič pregrešila. Objame tedaj ljubo svojo mater in vpraša natihoma: „Ali smem zdaj mila mati?“ — „Smeš, odgovorijo vesela mati, ter jo ljubeznivo na persi pritisnejo. „Ali razodeni mi, kako si vendar ravnala, da si se svojih napák tako naglo znebila. — „Nenehoma sim na nje mislila, jim odgovorí, in pa vsako jutro in vsak večer Boga prosila, da bi mi pomagal. Tako me je čedalje laglje stalo.

Dobra mati so se veselja zjokali. Jelica pa je vzela sebi namenjene reči iz skrinje in se je vedno tako obnašala, da jo je vse rado imelo. Ne smejo zamolčane biti njene besede, ki jih je vpričo matere

pregovorila, ko je bila drage darove iz skrinje dobila: „Ljuba mati! pa ne mislite, da sim sklenila, v prihodnje le zato pridna biti, da bi od vas kaj lepega dobila, ampak zato, ker je to prav, iz ljubezni do Boga in do Vas.

Da bi pač vsi otroci, ki so bili letos nepridni Jelici enaki ali podobni, na starega leta dan po njenem izgledu staro dušino obleko slekli in za novo leto novo, lepo, čedno oblekli.

Voznja po železni cesti.

(S podobo v dokladi.)

Matiček. (pride na večer k sosedovim, ko so otroci ravno za božične potice orehe tolkli, stopi spodobno s klobukom v rokah v stanico in vošči dober večer. Zavoljo ropota ga nihče ne sliši, pa tudi ne vidi.)

Mati. Oho, *Jakec*! pol orehovih jéder v pehar, pol pa v usta, tako ne bo nič. Ti ne boš več tolkel.

Jakec (se prestraši in obljubi, da ne bo nič v usta metat. *Mati* mu sopet tolči dovolijo.)

Matiček (pri vratih na glas): Dober večer vam *Bog* daj!

Vsi. *Bog* ga daj. (Otroci mu skočijo naproti, rekoč)! *Matiček*! ali si že prišel iz Ljubljane nazaj? Ali nam boš povedal, kako se po železni cesti vozijo? Ali sta se z očetom kaj po njej dergljala, kakor si nam pravil, da so oče rekli, da se bosta? Povej no hitro, že komaj čakamo.

Matiček. Prec bom povedal, saj sim nalašč zato nemudoma sim prišel, kakor sim bil obljubil.

Ančica. Povej no berž, ali so se oče kaj vozili po njej? — in ti tudi ž njim!? — ali je bilo kaj lepo?

Matiček. Obadva, — prav lepó. Ali popred sim si to reč, kakor ti, *Blaž*è, vse drngači mislil. *Midva*, *Blaž*è: sva menila, da kolesa na vsaki strani med dvema šinama po žlebu tečejo.

*Blaž*è. Ali ne tako, kako pa?

Matiček. Na vsaki strani ceste je samo ena šina v tla na lesene hlode pribita, kateri poprek nekoliko vsak-sebi leže, s peskom pokriti. Kolesa ne tečejo tedaj po žlebih med dvema šinama, kakor sva jo bila midva popred vganila.

Blažè. Kako pa morejo le po eni šini kolesa teči? Po tem takem je pa žlebek v kolesnem platišču?

Matiček. Tudi ne; platišče ti je le na pol zarezano, tako, da je en rob dalji, eden pa krajši, kakor zgornji rob kakšne okrogle tobakire brez pokrova. Po svojem krajšem robu tečejo kolesa po šinah, dalji rob brani kolesom izmed šin. (Pokaže to s tobakirama, kateri sta mu sosed in njegov brat dala.)

Blažè. A, tako je ta reč? (Tudi oče in stric se čudita, ker si te naredbe popred tudi tako mislila nista).

France (začne): Ali res — (Ančica pa se mu vteče): Ali res tisti hlapon, kakor smo v Vedežu *) brali, po 10, 20 in še po več vóz na sebi vleče? — ali ga res sopar goni? — kakšen pa je?

Blažè. Vse je tako, kakor smo brali. Da bote pa vedli kakšen da je, sim prinesel doklado Vedeža seboj, katero so oče po nekem prijatlu še pred razposlanim listom dobili, v kateri je tudi podoba vožnje po železni cesti.

Otroci: Oh, pokaži jo hitro.

Blažè. (razgerne list): Vidite, to je hlapon, prvi voz, iz kterega se skozi dimnik dim kadí, za njim stoji dušek v podobi cevke, iz ktere se pa sopar kadí. Na sredi je pokrit liják, skozi kterega se voda vliva, in za tim sta še dva duška, sopar izpustiti, ako ga ni več treba, ali ako ga je preveč, ali zato, de se hlapon v teku laglje vstavi. Enemu zadnjih dveh duškov pri možu, ki hlapon stojé viža, se pravi brizgec, zato ker vižar ž njim, sopar izpušcaje, strašno brizga in tako čuvajem znamenja dajé, da ga že od daleč slišijo, in vejo, kaj da imajo storiti. — Za hlaponom je voz za derva, s kterimi eden

*) Str. 53. II. polovice 1849. in str. 37. leta 1850.

pod kotlom, ki je v hlaponu kuri, da se iz vode v kotlu sopar nareja in mašino goni, mašina pa kolesa verti. In po tem takem derči hlapon skoraj tako naglo kot ptica brez vprege, dalje ter vleče za seboj celo rajdo voz kakor celo vas. Tukaj sta le 2 narisana, ker ni bilo več prostora; druge si morate zád priklenjene misliti.

France. Kakšni so pa vozovi znotraj?

Matiček. Vozovi prve verste imajo drago obšite stole in stene, vozovi druge verste malo manj drago in lepo, vozovi tretje verste pa imajo gole klopi in stene, toraj je v teh tudi naj manj plačati. Eni so pa za blago in živino brez sedežev znotraj, zaperti in pokriti ali pa ne.

Ančica. Ali sta se vidva z očetom na vozu prve verste peljala?

Matiček. Počasi; prva je za gospodo in bogatine; za naju je bila zadnja dobra. Od Ljubljane do Litije se že tudi na goli klopi presedi.

Blaže. Kako pa je bilo preč od kraja? kje sta se oglasila, plačala i. t. d.?

Matiček. Potem, ko so oče na kolodvoru, kjer vozovi ostajajo, plačali in zagotovilo v roke dobili, sva čakala, da je v drugič zazvonil. Zdaj je bil zadnji čas; — vsedeva v voz z drugimi vred. Ko zvonček na kolodvoru tretjič zapoje, je vižar z brizgecem zabrizgal, hlapon izpustil in šli smo, da je bilo kaj iz kolodvora, ki je ves s šinami prekrižan, da se vozovi lahko sem ter tje prevažajo, in da se vlak vlaku ogibati zamore. Ob cesti pa so skozi in skozi po $\frac{1}{2}$ ure vsaksebi čuvajnice, to je hišice za čuvaje. Pri vsaki hišici visijo 3 rudeče okrogle cajne na visokem kolu, s katerimi čuvaj vižarju po njegovem brizganju na znanje daje, ali je cesta dobra, ali ne da vižar vozovlak vstavi, ako se je kakšna napaka primerila.

Ančica. Oh, to je prav mično slišati. Jaz bi se tudi rada vsaj enkrat za poskušnjo peljala.

Blaže, Jakec, France. Jaz tudi, jaz tudi, jaz tudi.

Oče. No, če se bodeste pridno učili in lepo obnašali,

se zna to, ker nismo daleč od Ljubljane, kmalo zgoditi. Zdaj pa le spet po orehih, da bomo imeli dobro medenjo.

Otroci začnejo veseli sopet orehe tretji, in tudi Matiček jim pomaga. Še marsikaj jim je od železnice in bele Ljubljane povedal. Jakec pa se je bil samo še enkrat zmotil, da je del jedro v usta namesto v pehar.

Papiga ali papagaj.

(S podobo v dokladi.)

Papige ali papagaji, tudi papagali jim pravijo, so ptice — imenitne po sprelepem svojem perju, sosebn pa po tej lastnosti, da se naučijo besede izrekovati, ktere slišijo. Ne more se pa reči, da zna papiga govoriti. Govoriti zna le človek, ki ima um, ki besede izrekovaje misli in vé, kaj da je rekel. Papiga zamore le človeški glas posnemati, ker je njen jezik tako vstvarjen; — mesnat je in debel. — Ali ona ne vé, kaj da izgovarja. Le tiste besede, ki jih velikokrat sliši, se nauči čvekati, in jih potem vedno trobi.

Zgornji del ostrega in močnega kljuna je zakrivljen, dalji od spodnjega in se pregibuje, kar se pri drugih pticah ne vidi. Plezaje se papiga s kljunom tudi poprijema. Hodi težko. Perja je kaj lepega: zelenega, rudečega, višnjevega. Niso vse enake. Domá so v gorkih deželah. Pri nas jih imajo le po hišah ali v tičnicah. So naučljive in kratkočasne, včasi pa tudi hude ptice. Njih naravni glas je zopern.

Morska kropiva (kopriva).

(S podobo v dokladi.)

Poglejte morsko kropivo v dokladi. Jelite, da mislite, da je to kakšna rastlina ali zeliše? Ali temu ni tako. „Morska kropiva vam je stvar živa. Silno veliko je v morju takih živali, ki bi človek na prvi pogled mislil, da so rastline; ali ako jih natanko pregleda, se prepriča, da so

žive stvari. Ravno zato pa, ker so rastlinam toliko podobne, jim pravijo rastlinke. *)

Take živali ležejo jajca, iz katerih se mladički izvalé, ali se pa na več kosov razcepljujejo, in izvsak kosa nastane potem nova živalica, ki zase živi. Tudi če jih človek po dolgem ali širokem umno na več delov razdeli, se to zgodi. Ali ni to čudno? Kdo bi ne slavil neskončno modrega stvarnika?

Morska kopriva je podobna cvetlici, ki v posodi raste. Vsaka bilka je posebna živalica, ki se terdega podstavka derži in po koncu stoji. Té so zelene, in njih žlez na koži skelí, kakor kropiva. Od tod njih ime. Na zgornjem koncu imajo ustica in tipavnice; z zdoim se derže podstavka tako terdno, da jih popred pretergaš kot odtergaš, ako nočejo popustiti. Čuda vredna je tudi ta njih lašnost, da se jim mladički iz jajčic v želodcu izvalé in skozi ustica izlezejo. Zeléne morske koprive so tudi za jesti dobre.

S r e b r o.

Srebro je belo, na pol lažje od zlata, se tudi lažje stopí, in lepo zvoní. Tudi srebro se pod zemljo dobiva in koplje. Le s kako drugo kovino zmešano se najde. Iz srebra delajo mnogoverstno srebernino in denarje. Zlato in srebro nikdar ne zarujavi.

Živo srebro.

Ako je živo srebro samo na sebi, je tekoče, da se lahko razlije, in se vedno trese. Zato so mu nadeli „živo“ srebro. V hudi zimi zmerzne, se da kovati in rezati. Kakor ga mraz vidno skerčuje, tako ga gorgota raztezuj. Zato se lahko z živim srebrom mraz in gorkota po stopajah merita, če se živo srebro umno v dobro cevko iz stekla spravi. Take cevke z živim srebrom napolnjene

* Pflanzenthier (Zoophyta), tudi „Polypi.“

imajo gospoda na oknih. „Gorkoméri“ jim pravimo po slovenski, ker gorkoto merijo. Tudi vremenike, ki vreme kažejo, narejajo iz živega srebra v cevkah.

Pa tudi v terdi podobi se nahaja živo srebro ako je, namreč z žveplom zmešano, in takemu pravijo cinober.

Naj bogatejši rudnik živega srebra je v vsi Evropi Idrijski na Krajskem. Razun rabe za gorkomére in vremenike ga rabijo za posrebovanje v ognju, za podstavo zerkal (špeglov) itd., kakor tudi za zdravilo.

Osemnajsto in zadnje pismice.

Sin, učenec 3. male v Ljubljani, vošči staršem na kmetih srečo za novo leto.

V Ljubljani 27. grudnia 1850.

Premili starši!

Staro leto se izteka; zdaj in zdaj bo novo nastalo. Kako rad bi Vam pač, preljubi moji starši! toliko ljubezen in dobroto, ki ste mi ju vseskozi skazovali, povernil! Ali tega še ne morem; le zahvaliti se zmorem. Sprejmite mojo serčno zahvalo prijazno in všečno. Mili Bog Vas poživi, kot dosihmal zdrave in reše tudi drugo in še veliko veliko lét, ter Vam poverni stoterno vse, kar ste meni dobrega storili. Nikdar Vas naj nar manjša nadloga ne obišče; vsakega belega dneva zlata zora naj Vam vedno le srečo napoveduje, da bodete nenehoma veseli in popolnoma zadovoljni. — Pohlevno Vas poprosim, da bi hoteli vroti meni tudi zanaprej tako dobrotljivi biti, kot dosihmal, jaz obljubim vnovič, da se bom na vso moč prizadeval, Vas, lepo se obnašaje in dobro se uče, zmiraj po zasluženju razveseljávati in vreden biti

Vaš

hvalešni sin
Blaze.

Zastavica.

Kedaj je mlinar brez glave v mlinu?

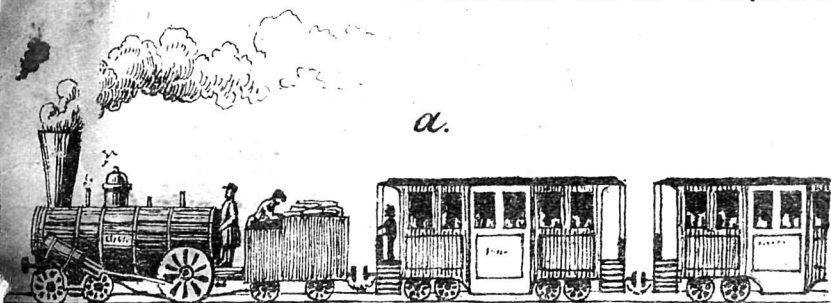
Kedur skozi okno iz njega gleda.

Z današnjim listom, kteremu so glavni list, kazalo, doklada zadnje četerti leta in zavitek pridjani, je doveršen Vedežev III. tečaj. Serčna hvala vsim častitim gg. prejemnikom in pisavcem, ki so Vedeža dosihmal podpirali. Bog daj, da bi vaše blagovoljno prizadevanje dober nasledek imelo. Priporočimo se unim in tim spodobno tudi za drugo leto. Povabilo na naročbo je v predzadnjem listu. Prosimo, z naročili hitéti.

Založnica **Bozalija Eger.** — Odgovorni vrednik **J. Navratil.**

V Ljubljani.

a.

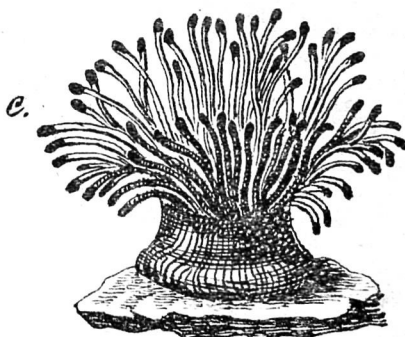

b.

a. Vožnja po železni cesti.

b. Papiga ali papagaj.

c. Morska kropiva. (kopriva.)

c.